VTV:n lausunto: HE 39/2024 vp laiksi Kansaneläkelaitoksesta annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
30.4.2024

Anna-Liisa Pasanen
Valtiontalouden tarkastusvirasto

VTV kanta

Valtiontalouden ulkoisena tarkastajana ja valvojana VTV:llä tulisi olla oikeus tarkastaa Kelan sosiaalietuuksia koskevan toiminnan sekä siihen liittyvien palvelujen ja järjestelmien tuloksellisuutta, tarkoituksen-mukaisuutta ja vaikuttavuutta, kuten parlamentaarinen työryhmä suositti vuonna 2022.

Tämä edellyttäisi muutoksia VTV-lain (676/2000) 1 §:n 2 momenttiin, jossa Kela rajataan VTV:n tarkastustehtävien ulkopuolelle, ja Kelan toimintaan kohdistuvan tarkastusoikeuden lisäämistä lain 2 §:ään.

Ehdotuksella ei olisi vaikutusta HE 39/2024 vp:n ehdotuksiin.

Kelaa koskevan lainsäädännön muutostarpeita selvittäneen parlamentaarisen työryhmän kannanotto (helmikuu 2022):

”Valtiontalouden tarkastusvirastolle (VTV) annetaan oikeus suorittaa Kelaan kohdistuvaa ulkoista ja riippumatonta tarkastusta. VTV:n tehtävä koskisi lähinnä Kelan toimintojen tuloksellisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden sekä vaikuttavuuden tarkastusta. Muutos edellyttää Valtiontalouden tarkastusvirastosta annetun lain (676/2000) 1 §:n 2 momentin muuttamista.”

Parlamentaarisen työryhmän loppuraportti

Raportin (s. 17): *”…olennainen aukkokohta Kelan tarkastuksessa on kuitenkin tuloksellisuuteen kohdistuvassa riippumattomassa ulkoisessa tarkastuksessa, jota ei tällä hetkellä hoida kukaan”*

- Asiantuntijaselvitys: *”VTV:n suorittama tuloksellisuus- ja tarkoituksenmukaisuus-tarkastus ja raportointi täydentäisi ja parantaisi eri toimijoiden (Kelan valtuutetut ja eduskunta, STM, Kelan johto) tiedonsaantia, tukisi eduskunnan budjettivaltaa ja edistäisi toimintatapojen ja lainsäädännön kehittämistä”*
- HE 39/2000 vp:n mukaan valtiontalouden hoidon ja ohjauksen kannalta ei voida pitää tyydyttävänä tilannetta, jossa Kelan toiminta ei kuulu miltään osin valtiontalouden ulkoisen tarkastuselimen tarkastuksen piiriin.
- Tarkastusvaliokunta ehdotti (1/2016) VTV:n valvonnan ulottamisen selvittämistä Kelan toimintaan, koska Kelan tehtävät ja julkishallinnollinen rooli sekä Kelan valtion rahoitusosuus, johon eduskunnan budjettivalvontavalta ei täysin ulotu, ovat kasvaneet.

Kelan toimeenpanemalla sosiaaliturvalla on suuri merkitys valtiontaloudelle

- Vuonna 2023 etuusrahastojen kokonaiskulut olivat n. 17,9 mrd. euroa, josta n. 16,6 mrd. euroa oli Kelan maksamia etuuksia. Valtion osuus Kelan rahoituksesta oli 71 %.
- Vuonna 2023 Kela maksoi eniten sairausvakuutuskorvauksia (4,7 mrd. euroa), eläke-etuuksia (2,6 mrd. euroa), työttömyysetuuksia (1,9 mrd. euroa), yleistä asumistukea (1,7 mrd. euroa) ja lapsilisiä (1,3 mrd. euroa).

- Vuonna 2022 valtio rahoitti Kelan etuuksia yhteensä 6 mrd. eurolla, joista 4 mrd. euroa on kehysjärjestelmän ulkopuolella, esim. yleinen asumistuki, työttömyysturva ja perustoimeentulotuki. Etuuksien ns. päätösperäiset muutokset ovat säädös-valmistelusta tehtäviä eduskunnan päätöksiä, muutoin em. etuuksien määrärahoja säädellään indeksikorotuksilla ja -jäädytyksillä. Siten eduskunnalla ei ole käytännössä täysimääräistä mahdollisuutta vaikuttaa näiden etuuksien määrärahojen kehitykseen.

Kelan toimeenpanemalla sosiaaliturvalla on suuri merkitys julkiselle taloudelle kuluvalla vaalikaudella

- Vaalikaudella tehdään merkittäviä työttömyysturvan, asumistuen, opintotuen ja toimeentulotuen uudistuksia sekä kehitetään perusturvaa parlamentaarisen sosiaaliturvakomitean esittämien suositusten ja selvitysten pohjalta, mm. työmarkkinatuen, peruspäivärahan, sairauspäivärahan, Kelan kuntoutusrahan ja vanhempainpäivärahojen vähimmäistaso yhtenäistetään ja lapsikorotukset, korotusosat sekä suojaosat poistetaan.
- Hallitusohjelman toimien johdosta etuusmenot vähenevät vuoden 2024 tasolla noin 0,5 mrd. euroa ja vuoden 2027 tasolla noin 1,4 mrd. euroa. Toimien julkista taloutta vahvistavaksi vaikutukseksi sosiaaliturvarahastojen rahoitusasemaan vuoteen 2028 mennessä on arvioitu 1,8 mrd. euroa.

- **Olisi tärkeää tuottaa tietoa sosiaaliturvan ja sen etuuksien tuloksellisuusketjusta; säädösvalmistelusta etuuksien toimeenpanoon ja sen vaikutuksiin asti.**

VTV:n sosiaaliturvaan kohdistunut tarkastustoiminta

- VTV on tarkastanut vuodesta 2020 lähtien perustoimeentulotuen siirtoa Kelalle, kannustinloukkuja, opintotukiuudistuksia sekä yleistä asumistukea.
- Koska VTV:llä ei ole tarkastusoikeutta Kelan toimintaan, tarkastukset on rajattu lainsäädännön valmisteluun ja säädöksiin tehtyjen muutosten vaikutusten arviointiin muihin etuuksiin, viranomaisiin ja työllisyyteen. Tarkastuksissa on käytetty Kelan tietovarantoja, joiden saanti tarkastusten käyttöön on perustunut hyvään yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen Kelan kanssa.

- Tarkastusoikeudella Kelan toimintaan VTV voisi kohdistaa tarkastustaan myös
  - sosiaaliturvaan ja -etuuksiin tehtyjen säädösmuutosten toimeenpanoa ja sen tuloksellisuutta taloudellisuuden, tehokkuuden ja palvelukyvyn näkökulmista;
  - toimeenpanoon liittyvien järjestelmien ja siihen osallistuvien tahojen (esim. Kelan, valtionhallinnon ja hyvinvointialueiden) yhteistyön toimivuuden arviointiin.

Kiitos!

VALTIONTALOUDEN TARKASTUSVIRASTO
STATENS REVISIONSVERK

Tack!